TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

TÜRK KÜLTÜRÜ

SAYI 45 YIL IV TEMMUZ 1966

HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER'E ÂİT BİRKAÇ HÂTIRA

M. Şakir Ülkütaşır

Ünlü Türkçü, ülkücü Hamdullah Suphi Tanrıöver'i de kaybettik. Bu, Türk yurdu ve milleti için büyük bir kayıptır.

Ben, Hamdullah Suphi Bey'i 1914 yılı başlarında tanıdım; yâni bundan tam elli iki yıl önce. O zaman henüz pek gençtim. Fakat Türk tarih ve kültürüne dair basında ne çıkarsa zevkle, ilgi ile okuyordum.

Bir gün arkadaşım Sadık, bana:

— Mehmet Şakir, Türklüğe, Türkçülüğe ait bir çok şeyler okuduğunu, neşriyatı izlediğini görüyorum. Gel seni Türk milliyetçiliğinin, Türkçülük ülküsünün mâbedine, öz kaynağına götüreyim, dedi. Ertesi günü, beraber, Türk Ocağı'na gittik. Sadık, Ocak'ta yatıyordu; Hamdullah Bey, onu okutuyordu. Sonradan öğretmen olmuştur.

O zaman Türk Ocağı, Beyazıt'ta Soğanağa Mahallesinde, bir sokak içinde idi. Bina, iki katlı geniş odaları olan bir konaktı. Methali, maltataşı döşeli geniş bir sahanlık halindeydi. Geniş bahçesinde, Ocaklı gençler için spor tesisleri vardı. Ocak'ın bu Beyazıt-hayatı, diyebilirim ki, en faal ve parlak devridir.

Sadık'la beraber ikinci kata çıktık. Salonun solundaki küçük oda Hamdullah Bey'in odasıymış. İki dakika sonra odaya girdik. Ben, çekingen tavrımla ayakta duruyordum. Sadık, Hamdullah Bey'e hitâben:

— Beyefendi, arkadaşım Mehmet Şakir, Türkçülüğe dair birçok şeyler okur; sizi vicâhen de tanımış olmakla elbette çok sevinecektir, Ocaklı da olmak istiyor, dedi.

Daha o zaman saçlarına ak düşmüş olan Hamdullah Bey, kendine has tatlı sesi ve aksanlı İstanbul şivesiyle:

— Oğlum, burası sıcak, samimî bir bilgi ve ülkü yuvasıdır. Türkçülerin bir çok ileri gelenlerini de bu çatı altında tanımış olacaksın. Yanımızda da kütüphane var. Sık sık gel, oku, yaz. Yaşın dolayısiyle, seni ancak gelecek sene başında üye yazabiliriz, dedi.

Teşekkür ettim ve Sadık'la birlikte yanından çıkıp Kütüphane'ye girdik. Kütüphaneye —İstanbul Muallim Mektebi'nde okuyan— Kazan'lı bir genç bakıyordu.

İşte bundan sonradır ki ben, Beyazıt'taki Türk Ocağı'nın imanlı, heyecanlı bir müdavimi oldum. Artık, Hamdullah Bey'i sık sık görüyor; iltifatlarına mazhar oluyordum. Hamdullah Bey, ara sıra bizi toplar; Türklük ve Türkçülük hakkında konuşmalar yapardı.

Şunu bilvesile kaydedeyim ki, o zaman Türk Ocağı'nın en çok üyesi, ya da müdavimi Tıbbiyeli gençlerdi. Maamafih, Dârülfünûn (Üniversite)'nun diğer talebelerinden de Ocak'lı gençler vardı. Beyazıt Türk Ocağı, genç, ihtiyar Türk aydınlarının, ünlü Türkçülerin, yazarların kaynaştığı bir yer haline gelmişti. Bunlar millî ruhu, Türkçülük ülküsünü nefheden sanki birer Mesih'tiler; biz de bunların etrafında birer havârî gibiydik. Ben, milliyetçilik ülkümü —ki onu hâlâ taşımaktayım—, imânımı Ocak'tan, Ocak'ın Mesih'lerinden, icâzlı bir nefha halinde, aldım.

***

1914 güzü içinde I. Dünya Savaşı'na katıldık. Bir çok Ocaklı aydın gençler, çil yavrusu gibi, Anadolu, Suriye ve Irak'a dağıldık. Şu kadar var ki, bu millî ma'bedi asla unutmadık. Savaş sırasında İstanbul'a izinli gittiğim zamanlarda günlerimin bir çok vakti, Ocak'ın içinde, Kütüphanede geçerdi.

I. Dünya Savaşı içinde Ocak, bir çok hararetli, ilim, san'at ve milliyetçilik faaliyetlerine sahne de olmuştur. İşte Hamdullah Bey,, bütün bu faaliyet ve hareketlerin daima başında, daima Ocak hizmetinde bulunmuştur.

1918 mütarekesi, devletin, milletin bünyesinde büyük bir rahne açmıştı; bu Türk Ocağı için de şiddetli bir darbe oldu. İtilâf kuvvetleri, İstanbul'u fiilen işgal edince, ilk önce husumet nazarlarına «Türk Ocağı» çarptı. İngiliz kumandanı, Ocak binasının bir saat içinde boşaltılmasını istedi. Bütün Ocaklılar, çalışarak, mühlet bitmeden binayı boşalttılar. Ocak, Hindli mecûs neferlerle doldu. Üç gün sonra, Ocak'ın yeni taşındığı binanın da boşaltılmasını gene İngiliz Kumandanlığı istedi. Maksat, askere konut bulmak değil; Türk milliyetçiliğinin inkişaf ocağını söndürmekti. Ocağın koru küllenmişti. Ama Hamdullah Bey, bu koru Anadolu'ya götürecekti. Nitekim öyle de oldu.

***

Millî mücadelenin başlaması (1920) üzerine, Hamdullah Bey, Anadolu'ya geçti. Önce Milletvekili, biraz sonra da, T. B. M. M. Hükûmeti'nin ilk Maarif Vekili (Millî Eğitim Bakanı) oldu. Bu sırada, Ankara'da Türk Ocağı'nı yeniden kurdu. 1925 - 26'da Anadolu'da ikiyüze yakın Ocak açılmış bulunuyordu.

Bütün bu işlerin başında, Başkan olarak, Hamdullah Bey, en faal rolü ifa ediyor, bıkmadan, usanmadan çalışıyordu.

21 Mart 1927'de, bugünkü Ankara Türk Ocağı binasının temeli atıldı. Ocak faaliyetleri bu merkezde tekâsüf etti.

Türk Ocakları'nın kapatılmasından (1930) sonra Hamdullah Bey, Bükreş'e Elçi gitti. Uzun süre orada kaldı. Bükreş'te iken bilhassa Gagavuz ve Deliorman Türkleriyle yakından ilgilendi. Bazı Gagavuz gençlerini Türkiye'ye getirip onlara yüksek tahsil görme imkânını sağladı.

1952'de Türk Ocakları'nın yeniden açılması üzerine Hamdullah Bey, Türk milliyetçiliği hayatının bu yeni safhasında da en büyük hizmeti yine üstüne aldı. İşte bundan sonradır ki, Hamdullah Bey'le Ankara'ya gelişlerinde daha sıkça görüşür, konuşur olmuştuk. O eski Ocaklı'ları hiç unutmaz; onlara eski günlerin acı, tatlı hâtıralarını anlatırdı. Hamdullah Bey, ölünceye kadar Türk Ocakları'nın başında ve Türkçü gençliğin hizmetinde çalıştı, durdu.

Hamdullah Bey, Türk tarihini, Türk - İslâm kültür tarihini iyi bilirdi. Türkçeyi çok selis, âhenkli, insicamlı ve rahat —hattâ saatlarca— konuşurdu. Olgun, yüksek kültürlü bir hatipti (esasen İstanbul Öğretmen Okulu'nda uzun süre «Hitabet = güzel konuşma» hocalığını da yapmıştır).

Hamdullah Bey, içki namına bir şey kullanmazdı. Muntazam, imsaklı bir hayat sürerdi. Çok ciddi, vefalı, hayırhah insandı. İstisnasız bütün Türkleri severdi. Pek az öfkelenirdi; öfkesi de tatlıydı.

Hamdullah Bey, ilim, san'at, kültür, hattâ siyasete dair binlerce nutuk söylemiş; bir çok da yazı yazmıştır. Nutuk ve yazılarından bir kısmı «Dağyolu» ve «Günebakan» adlı eserlerde toplanmıştır.

Kısacası: Hamdullah Bey, bütün hayatını Türklük, Türkçülük ülküsünün tahakkuk ve inkişafına harcamış bir büyüğümüz, bir fikir adamımızdır. Ulu Tanrı'nın rahmeti üstüne olsun.
